
تحلیلی از تاریخ ایران مدرن

جوزف ام. آیتن
ترجمه دکتر یعقوب آژند
(استاد دانشگاه تهران)

www.ketab.ir

تهران، ۱۴۰۰ خورشیدی

تحلیلی از تاریخ ایران مدرن

جوزف إم. آپتن

ترجمه دکتر یعقوب آژند (استاد دانشگاه تهران)

نشر بایگانی

[با همکاری نشر آرشیا]

مدیر هنری و طراح گرافیک: پیمان فرگاهی

امور آماده‌سازی و تولید: کارگاه نشر بایگانی

مدیر تولید: پوریا فرگاهی

قلم‌های استفاده‌شده در متن:

بدر نازک و سیاه، نسخ، Cambria

لیتوگرافی: بارنگ

چاپ جلد: واژه‌پرداز اندیشه

چاپ متن و صحافی: سپیدار

چاپ نخست، ۱۴۰۰

۵۵۰ نسخه

همه حقوق برای ناشر محفوظ است.

طرح روی جلد از اردشیر محمص

(برگرفته از کتاب با اردشیر محمص و صورتک‌هایش)

نشر بایگانی: تهران، انقلاب، مقابل دبیرخانه مرکزی دانشگاه تهران، ساختمان ۳۱۰، واحد ۱۱۰.

صندوق پستی: ۵۱۱-۱۳۱۴۵ / تلفن: ۰۲۱-۶۶۴۰۲۲۳۰ / ۰۲۱-۶۶۴۰۲۲۶۰.

e-mail: info@bayganipub.ir | twitter.com/baygani_pub | instagram.com/baygani.pub

شابک: ۹۷۸-۶۲۲۲-۶۸۳۴-۱۹-۳

پیش از هر چیز

حدود سال ۱۳۵۹ش نخستین چاپ این کتاب با عنوان نگاشته تاریخ ایران نوین منتشر و در سال ۱۳۶۱ش تجدید چاپ شد. روزگار مهلت نمی‌داد تا بتوانم به آرایش و پیرایش دوباره آن بپردازم، تا اینکه چندی پیش مجال مناسب و مساعد دست آمد، به جهت انتشاراتی نو پا و نو جو پیشقدم شد تا کتاب را با ویرایش جدید در اختیار خوانندگان قرار دهد. به مقتضای زمان و منطبق با معلومات تازه و نیز زبانی ساده به ویرایش آن پرداختم و در حین کار این نکته معلوم شد که حیات علمی یک اثر بستگی به تازگی موضوع آن دارد و کنشیت زمان آن را مخدوش نمی‌کند؛ زمانه این کتاب هنوز به سر نیامده و حرف‌هایی برای گفتن و مایه‌هایی از تحلیل تاریخی در بر دارد و بغرنجی‌های اجتماعی و سیاسی ایران معاصر را، — به‌ویژه در دوره پهلوی‌ها، با تحلیل‌های زنده باز می‌نماید و روشن می‌کند.

بنای این کتاب بر تحلیل است نه نقل وقایع، و وقایع را تا جایی روایت می‌کند که تحلیلی در پی دارد. نویسنده در تطبیق وقایع و به حکم قراین، باب موازنه را از انقلاب کبیر فرانسه شروع می‌کند که تکان شدیدی در نظام‌های سیاسی برانگیخت، فهم و درک عامه را از سیاست و اجتماع ارتقاء بخشید و سر برکشیدن ناپلئون و چالش او با جهان پیرامون از نتایج آن بود. این چالش حتی دامن قاجارها را نیز گرفت و غوغای بسیار برانگیخت، جدایی از قالب‌های کهن و معمولی را به چالش کشید و موجب نقد و نظر و مشاجره زیادی شد و تجدید در ساختارهای کهن ایران را، به‌ویژه پس از جنگ‌های ایران و روس، پیش کشید. آیتن با بهره‌گیری از اصول تحلیل تاریخی می‌کوشد تا ضابطه‌هایی برای تحلیل‌های سیاسی، اجتماعی و اقتصادی پیش رو نهد و با این ضابطه‌ها، تحلیل

و نقد تاریخی خود را با نکات و ملاحظات بدیع پیش ببرد. از این رو مطاوی کتاب او آکنده از فواید تاریخی، تحلیلی و انتقادی است و این با لحن تند و عتاب‌آلود صورت نمی‌گیرد، بلکه با لحنی ملایم انجام و به انصاف نزدیک می‌شود. البته او از تمدن و سیاست روز آمریکا و اروپا برکنار نمی‌ماند و به شیوه نقد و نظر فرهنگی نزدیک می‌شود و کلام و تحلیل خود را با قواعد و اصول این شیوه رفع و رجوع می‌کند.

جوزف میسن آپتن^۱، از قرار معلوم، باستان‌شناس بوده و از ارنست هرتسفلد^۲، باستان‌شناس آلمانی، درس‌ها آموخته است. او از اعضای هیئت باستان‌شناسی موزه متروپولیتن در سال‌های ۳۴-۱۹۳۳ م/۱۳۱۲ ش بوده که در کنار افرادی چون والتر هاووز^۳ و چارلز ویلکینسن^۴ به ایران می‌آید و در منطقه نیشاپور به حفاری در بناهای اسلامی و تزیینات آن‌ها پرداخته و حاصل کار را، که دربردارنده یافته‌های باستان‌شناسی آن‌هاست، در چندین کتاب می‌گنجاند. آپتن از این حفاری‌ها و یافته‌های باستان‌شناسی در کتاب *حفاری‌های ایران در سال ۳۴-۱۹۳۳*^۵ گزارشی مفصل تهیه می‌کند. همچنین با ذوق باستان‌شناسی و علاقه‌ای خاص کاتالوگی از آرشو و یافته‌های ارنست هرتسفلد فراهم می‌کند و علاوه بر این به تنبع درباره شیشه‌گری صدر اسلام در نیشاپور می‌پردازد و در یک تک‌نگاری دیگر منسوجات تاریخی در عصر دوره اسلامی را در موزه متروپولیتن به بحث می‌گیرد. وی دیده‌ها و یافته‌های خود را در کتاب *مسافرت در ایران*^۶ می‌گنجاند و سرانجام در سال ۱۹۶۶ م فوت می‌کند.

در چاپ جدید چند تغییر صورت گرفت: با ویرایش جدید، عبارات و حتی عناوین چهره‌ای جدید یافت و حروفچینی دستی پیشین جای خود را به حروف‌نگاری جدید داد. سال‌های شمسی و قمری به میلادی اضافه شد تا فهم و درک مطالب راحت‌تر باشد، بدین روال که تا سال ۱۳۰۰ بر هجری قمری است و پس از آن شمسی. همچنین عنوان کتاب به *تحلیلی از تاریخ ایران مدرن* تغییر یافت تا با عنوان اصلی کتاب مطابق باشد. قدردان آقای پیمان فرگاهی، مدیر نشر بایگانی هستم که چاپ جدید کتاب را با دقت و معرفت پیش بردند.

ی-آژند

۱۳۹۹

1. Joseph M. Upton

2. Ernst Herzfeld

3. Walter Hauser

4. Charles K. Wilkinson

5. Upton, Joseph M. *The Persian Expedition 1933-1934*. New York: Bulletin of the Metropolitan Museum of Art, 1934.

6. Upton, Joseph M. *Travels in Persia*. publisher not identified: 1941.